

พฤติกรรมการออมและผลกระทบของระบบบำนาญภาคบังคับต่อเงินออมภาคสมัครใจ กรณีศึกษา การใช้ข้อมูลตัวอย่างซ้ำ ปี พ.ศ. 2548 – 2555

The Saving Behavior and The Impact of Compulsory Pension System on the Voluntary Savings: Evidence from Thai Socio-Economic Panel Survey During 2005-2012

สยาม สระแก้ว*

Siam Sakaew

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

School of Development Economics, National Institute of Development Administration

Email: nidaman@gmail.com

แพรวไพลิน จันทรโพธิ์ศรี

Preawpirin Janposri

คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham Business School, Maharakham University

Email: praewpailin.j@acc.msu.ac.th

บทคัดย่อ

Received : 24 เมษายน 2562

Revised : 30 มิถุนายน 2562

Accepted : 5 กรกฎาคม 2562

การมีระบบบำนาญภาคบังคับแสดงถึงหลักประกันรายได้ของแรงงานในอนาคตซึ่งอาจมีผลต่อแรงจูงใจในการออมภาคสมัครใจที่ลดลง งานศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาแรงจูงใจในการออมเงินส่วนบุคคลของผู้ออมเงินที่อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับและผู้ออมเงินที่อยู่นอกระบบบำนาญภาคบังคับ โดยใช้สถานภาพการทำงานเป็นเกณฑ์การจำแนกกลุ่มผู้ออมเงิน งานศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548 – 2555 การวิเคราะห์ได้ใช้แบบจำลอง Random-Effects Tobit Regression ในการประมาณค่าหาความสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการออมค่อนข้างสอดคล้องกับงานศึกษาในอดีต แต่ผลการศึกษาที่ค้นพบเพิ่มเติมคือ ผู้ออมเงินนอกบบบำนาญภาคบังคับมีแรงจูงใจในการออมเงินสูงกว่าผู้ออมเงินในระบบบำนาญภาคบังคับ โดยผลการศึกษาพบว่าผู้ออมเงินนอกบบบำนาญภาคบังคับจะออมเงินมากในกลุ่มนายจ้าง เมื่อพิจารณาประเด็นการเปลี่ยนแปลงสถานภาพการทำงาน (FIIF)พบว่าส่งผลให้เงินออมลดลง เมื่อเทียบกับกลุ่มผู้ออมเงินที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงสถานภาพการทำงาน (F,I)โดยเฉพาะ ผู้ออมเงินที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงสถานภาพการทำงานเลยโดยอยู่นอกบบบำนาญภาคบังคับต่อเนื่องนาน 8 ปี (I) จะออมมากกว่าผู้ออมเงินที่อยู่นอกบบบำนาญภาคบังคับที่เคยเปลี่ยนแปลงสถานภาพการทำงาน นอกจากนี้หากพิจารณาเป็นรายสถานภาพการทำงานพบว่า ผู้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวผู้ที่ทำธุรกิจกับครอบครัวและผู้ออมเงินที่เป็นพนักงานเอกชน เป็นกลุ่มคนที่น่ากังวลว่าจะมีเงินออมไม่เพียงพอในอนาคตอัน

เนื่องมาจากความไม่แน่นอนของรายได้และสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีแหล่งรายได้ที่แน่นอน และการมีสวัสดิการที่มีความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ออมที่อยู่ในระบบและนอกระบบจะช่วยส่งเสริมให้มีการออมที่เพิ่มขึ้นได้

คำสำคัญ : ระบบบำนาญภาคบังคับ, การออมส่วนบุคคล, แรงงานในระบบ, แรงงานนอกระบบ

Abstract

The compulsory pension system is one of the income securities for old age. It can encourage pension recipients to save more or discourage recipients from saving. This study aims to explore a personal saving motivation among formal workers who are under pension system and informal workers who are not. The data derived from the Household Socio-Economic Panel Survey (SES) collected by the National Statistics Office (NSO) during 2005-2012. The Random-Effects Tobit Regression was applied to estimate coefficients in the model in order to reduce bias and inconsistency. The results represent that informal workers tend to save more than formal workers. Employers show highest personal saving among others. Moreover, workers who experience in changing work status tend to save less than who never change work status. Furthermore, own account workers, unpaid family workers and private workers are considered as a risk group of less saving due to volatile earnings and unequal welfare. Therefore, the policy implication must focus on providing stable income and welfare equally among formal and informal workers

Keywords: compulsory pension system, personal saving, formal workers, informal workers,

บทนำ

ระบบบำนาญชราภาพของคนไทยมีลักษณะแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นการออมภาคสมัครใจและเป็นการออมระยะยาวเพื่อใช้ในยามเกษียณอายุสำหรับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ผู้ที่ทำงานในส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จะมีหลักประกันรายได้ชราภาพภายใต้ระบบบำนาญข้าราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) และกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ แล้วแต่กรณีรองรับ ส่วนผู้ที่ทำงานในสถานประกอบการเอกชน จะมีหลักประกันรายได้ชราภาพภายใต้ระบบกองทุนประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แล้วแต่กรณีรองรับ ขณะที่ ผู้ที่ทำงานในภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการจะมีหลักประกันรายได้ชราภาพภายใต้กองทุนประกันสังคมมาตรา 40 กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุรองรับ อย่างไรก็ตาม แม้จะปัจจุบันประเทศไทยจะมีระบบการออมเพื่อชราภาพหลายระบบที่ครอบคลุมคนไทยทั้งที่เป็นแรงงานในระบบและนอกระบบ แต่ระบบบำนาญดังกล่าวต้องเผชิญกับความท้าทายในปัจจุบันและอนาคตหลายประการ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และเป็นที่คาดการณ์ว่าจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ใน พ.ศ. 2565 และจะกลายเป็นสังคมผู้สูงวัยระดับสุดยอด ในปี พ.ศ. 2571 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมีสาเหตุที่สำคัญสองประการคือ ประการแรก เกิดจากการลดลงของอัตราการเจริญพันธุ์รวมของประชากรวัยหนุ่มสาว สาเหตุเกิดจากปัจจัยทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ สตรีที่มีการศึกษาสูงขึ้นมีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานสูงขึ้น จึงมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการทำงานมากกว่าการแต่งงาน และมีบุตร หรือแม้กระทั่งค่าครองชีพสูงขึ้นส่งผลให้คู่แต่งงานเห็นว่าการมีบุตรอาจเป็นภาระในอนาคต ประการที่สอง คนไทยมีอายุยืนขึ้น เนื่องด้วยความก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์และระบบสาธารณสุข ดังเห็นได้จากเมื่อ 60 ก่อน (พ.ศ. 2503-2508) คนไทยมีอายุขัยเฉลี่ย 55.6 ปี (ชาย 53.7 ปี และหญิง 57.7 ปี) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553-2558) มีอายุขัยเฉลี่ย 69.9 ปี (ชาย 67.1 ปี และหญิง 72.8 ปี, บุญเลิศ เลียวประไพ, 2557) และคาดว่าในปี พ.ศ. 2583 ประชากรหญิงมีอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเป็น 81.9 ส่วนประชากรชายจะเพิ่มสูงเป็น 75.3 ปี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

การเป็นสังคมผู้สูงอายุดังกล่าวได้เริ่มส่งผลกระทบต่องบประมาณประจำปี ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเป็นรายจ่ายเงินบำนาญรายการต่าง ๆ รวมกันทั้งสิ้นเป็นจำนวน 379,829 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 12.66 ของงบประมาณประจำปี (สำนักงบประมาณ, 2561) อีกทั้งยังคาดว่าจะยังส่งผลต่อการจัดเก็บรายได้ในอนาคต เนื่องจากผลของกำลังแรงงานที่ลดลงซึ่งจะส่งผลไปยังผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ นอกจากนี้ ระบบบำนาญที่มีอยู่ไม่มีความยั่งยืนทางการเงิน เนื่องจากระบบบำนาญหลายกองทุนเป็นแบบกำหนดผลประโยชน์ไว้ล่วงหน้า เช่น เงินเบี้ยหวัดบำนาญข้าราชการ และยังกำหนดจำนวนปีที่ส่งเงินสมทบไม่สอดคล้องกับจำนวนปีที่ได้รับเงินบำนาญ เช่น กองทุนประกันสังคมชราภาพ นอกจากนี้ หากเปรียบเทียบอายุเกษียณของประเทศไทยกับต่างประเทศจะพบว่าอายุเกษียณของประเทศไทยต่ำกว่ามาก เช่น ประเทศฟินแลนด์กำหนดอายุเกษียณที่ 68 ปี (สุภาณี จันทรมาศ และ นวพร วิริยานุพงศ์, ม.ป.ป.)

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีความมั่งคั่งทางการเงิน ยังคงมีรายได้หลักจากการพึ่งพิงบุตรและการทำงาน มีผู้สูงอายุส่วนน้อยที่มีรายได้หลักจากเงินออม ดอกเบี้ย และเงินบำนาญ อีกทั้งยังมีผู้สูงอายุมากถึงหนึ่งในสามที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนและยังคงมีหนี้สิน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) นอกจากนี้ จากการสำรวจเรื่องรายได้ที่เพียงพอของผู้สูงอายุ พบว่ามีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 36.1 มีรายได้เพียงพอเป็นบางครั้งหรือมีรายได้ไม่เพียงพอ ทำให้อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการดำรงชีพด้วยความยากลำบาก และเมื่อพิจารณาถึงการออมของผู้สูงอายุแล้ว ผลการสำรวจพบว่าผู้สูงอายุบางส่วนมีหนี้สิน ซึ่งหนี้สินบางส่วนเป็นหนี้สินของครัวเรือน ซึ่งอาจจะนำไปสู่ข้อจำกัดในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนมากอาศัยอยู่กับสมาชิกคนอื่นในครัวเรือน

การเข้าร่วมบำนาญภาคสมัครใจของแรงงานนอกระบบยังมีอัตราต่ำ ปัจจุบันมีแรงงานนอกระบบเพียงร้อยละ 13 เท่านั้น ที่สมัครใจเข้าร่วมบำนาญภาคสมัครใจที่จัดการโดยรัฐ (สำนักงานประกันสังคม, 2562) อย่างไรก็ตาม มีจำนวนแรงงานนอกระบบบางส่วนที่เป็นสมาชิกบำนาญภาคสมัครใจที่จัดตั้งโดยเอกชนแต่ก็มีจำนวนน้อยมาก นอกจากนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบอัตราการเข้าร่วมกับต่างประเทศ พบว่าอัตราการเข้าร่วมของไทยต่ำกว่าประเทศอื่นๆ

ค่อนข้างมาก เช่น สิงคโปร์และอินโดนีเซียมีระดับความครอบคลุมถึงร้อยละ 86 และ 79 ของแรงงานทั้งหมดตามลำดับ (สุปาณี จันทราผาศ และ นวพร วิริยานุพงศ์,ม.ป.ป.)

เงินบำนาญที่ได้รับหลังเกษียณดำเนินไปไม่เพียงพอที่จะรักษาคุณภาพชีวิตให้ได้ดีเท่าวัยทำงาน ซึ่งรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพหลังเกษียณของผู้สูงอายุเพื่อรักษาระดับความเป็นอยู่ให้ได้มาตรฐานควรมีอัตราทดแทนรายได้หลังเกษียณอยู่ที่ประมาณร้อยละ 50 ถึง 60 ของเงินเดือนก่อนเกษียณ ซึ่งคนที่อยู่ในกลุ่มนี้มีเพียงข้าราชการเท่านั้น ขณะที่ ผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมจะได้รับเงินบำนาญในกรณีสูงสุดเฉลี่ยเพียง 6,375 บาทต่อเดือนไปตลอดชีวิต (หากเป็นผู้ประกันตนเป็นเวลา 30 ปี และ 5 ปีสุดท้ายก่อนออกจากการเป็นสมาชิก มีเงินเดือนสูงกว่า 15,000 บาท) ซึ่งอาจพิจารณาว่าสูงกว่าค่าใช้จ่ายเหนือเส้นความยากจนในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม หากปรับด้วยอัตราเงินเฟ้อในอนาคต เงินบำนาญอาจต่ำกว่าหรือสูงกว่าเส้นความยากจนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้มีความเสี่ยงที่จะตกอยู่เป็นคนจนในวัยชรา

ปัจจุบันผู้สูงอายุมีรายได้หลักที่สำคัญคือ ระบบการสนับสนุนภายในครอบครัว ซึ่งในอดีตครัวเรือนไทยมีลักษณะเป็นครัวเรือนขยาย ที่ประกอบไปด้วย ปู่ ย่า (ตา ยาย) พ่อ แม่ และ ลูก แต่เมื่อโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไป ครัวเรือนไทยมีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งสัดส่วนครัวเรือนเดี่ยวได้เพิ่มสูงเป็นร้อยละ 50 ส่วนครัวเรือนขยายได้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 30 เท่านั้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ดังนั้น ระบบการสนับสนุนจุนเจือภายในครัวเรือนจึงลดบทบาทความสำคัญลงไปในอนาคต

จากความท้าทายและปัญหาของระบบบำนาญดังกล่าว ประกอบกับระบบการออมเพื่อชราภาพในปัจจุบันที่มีหลายระบบ ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างหลักประกันรายได้ชราภาพให้แก่ผู้ออมเงินได้ แต่อย่างไรก็ตาม จากมุมมองของทฤษฎีการบริโภคตามวงจรชีวิต (Life Cycle Hypothesis) ได้สร้างสมมติฐานไว้ว่า “บุคคลจะตัดสินใจบริโภคและออมโดยคำนึงถึงความพอใจสูงสุด โดยขึ้นอยู่กับรายได้ตลอดช่วงชีวิต” (Feng, He, and Sato, 2011) ซึ่งพิจารณาได้ว่าการบริโภคและการออม นอกจากจะขึ้นอยู่กับรายได้ในช่วงเวลานั้น ๆ แล้วยังขึ้นอยู่กับรายได้ในอนาคตอีกด้วย ซึ่งเงินบำนาญก็มีลักษณะเป็นรายได้ในอนาคต จึงปัจจัยหนึ่งที่กำหนดการบริโภคและการออมในปัจจุบัน ดังนั้น การมีระบบบำนาญเข้ามารองรับการเกษียณอายุจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคและการออม จึงเกิดเป็นคำถามที่น่าสนใจของงานศึกษานี้ คือ ระบบบำนาญภาคบังคับที่มีอยู่ในประเทศไทยส่งเสริมให้ผู้รับเงินบำนาญออมเงินมากขึ้นหรือไม่ หรือเป็นการบั่นทอนการออมส่วนบุคคลของผู้รับบำนาญ ขณะเดียวกัน ผู้ที่ไม่อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับจะมีแรงจูงใจในการออมเงินเพิ่มสูงขึ้นหรือไม่ เพื่อทดแทนการขาดหายไปของบำนาญภาคบังคับ ซึ่งสมมติฐานของงานศึกษานี้มองว่า ระบบบำนาญภาคบังคับอาจส่งผลให้ผู้ออมเงินมีแรงจูงใจในการออมเงินส่วนบุคคลลดลง (crowding out effect) ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นแรงจูงใจให้ผู้ออมเงินนอกระบบเพิ่มการออมส่วนบุคคลมากขึ้น (crowding in effect) เพื่อให้สอดคล้องกับคำถามและสมมติฐานงานวิจัย ดังนั้น งานศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการออมเงินส่วนบุคคล 2) ศึกษาผลกระทบของบำนาญที่มีต่อแรงจูงใจในการออมส่วนบุคคลของทั้งผู้ออมเงินในระบบและผู้ออมเงินนอกระบบบำนาญภาคบังคับ 3) นำเสนอข้อเสนอนี้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำนโยบายเพื่อส่งเสริมการออมต่อไป

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องแสวงหาหลักประกันรายได้ชราภาพที่เหมาะสมจะทำให้ประชาชนมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และสามารถแบ่งเบาภาระงบประมาณของรัฐบาลซึ่งจะต้องจัดเก็บภาษีจากประชากรวัยทำงานเพื่อนำมาสร้างหลักประกันรายได้ชราภาพเพื่อดูแลผู้สูงอายุซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และจะส่งผลต่อเนื่องถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องออกแบบระบบบำนาญให้มีความเหมาะสมเป็นหลักประกันรายได้ให้กับประชาชนภายในประเทศอย่างเพียงพอ

โครงสร้างของงานศึกษานี้ประกอบไปด้วย 5 ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึง ประเด็นปัญหาของงานศึกษา ส่วนที่สองทบทวนงานศึกษาปัจจัยที่กำหนดการออมในระดับครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน ส่วนถัดไป อธิบายถึงวิธีการศึกษา ส่วนที่สี่นำเสนอผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา และส่วนสุดท้ายบทสรุป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีงานศึกษาจำนวนมากที่พยายามอธิบายพฤติกรรมการบริโภคและการออมในระดับครัวเรือน ทั้งในรูปแบบของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน โดยใช้ทฤษฎีการบริโภคตามวงจรชีวิต ซึ่งได้อธิบายว่าครัวเรือนหรือผู้บริโภคจะตัดสินใจเพื่อแสวงหารถประโยชน์สูงสุดจากการบริโภคและการออมข้ามช่วงเวลา การตัดสินใจจะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณรายได้ตลอดช่วงชีวิต ซึ่งระดับรายได้จะเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงอายุ กล่าวคือ ผู้บริโภคที่อยู่ในวัยเริ่มต้นทำงานจะยังมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค จึงต้องกู้ยืมเงินเพื่อชดเชยรายได้ที่ไม่เพียงพอ แต่เมื่อเริ่มทำงานระดับรายได้จะเพิ่มขึ้น (เพิ่มสูงขึ้นตามผลิตภาพแรงงาน) จนกระทั่งระดับรายได้สูงกว่าการบริโภค ผู้บริโภคจึงนำรายได้ที่มากกว่ามาชำระหนี้ และจะออมเงินไว้จำนวนหนึ่งเพื่อไว้ใช้จ่ายในวัยเกษียณ ซึ่งจะมีรายได้หลักมาจากเงินออมสะสมเท่านั้น อย่างไรก็ตามมีข้อสมมุติเพิ่มเติมคือผู้บริโภคสามารถกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินเพื่อมาใช้จ่ายในการบริโภคได้ ในด้านงานศึกษาเชิงประจักษ์ได้เพิ่มปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมมากมายสามารถสรุปได้ดังนี้

ระดับรายได้ งานศึกษาของ Pan (2016) และ Chen, Kuan, and Lin (2007) ได้ศึกษาพฤติกรรมออมของครัวเรือนประเทศจีน ผลการศึกษาพบว่ายิ่งครัวเรือนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นจะยิ่งส่งผลให้เงินออมเพิ่มสูงขึ้นตามรายได้ อย่างไรก็ตาม บางงานศึกษาใช้ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (Feng, et al., 2011) และอายุของหัวหน้าครัวเรือน (Garbero, Amendolaggine, Gasparini and Bebczuk, 2015) เป็นตัวแทนระดับรายได้ในอนาคตผลการศึกษาทั้งสองก็พบว่าอัตราการออมจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามระดับการศึกษาและอายุของหัวหน้าครัวเรือน

ความมั่งคั่ง (Wealth) หรือสินทรัพย์ก็สามารถอธิบายพฤติกรรมออมได้เช่นกัน งานศึกษาหลายชิ้นนิยมใช้สถานะความเป็นเจ้าของหรือการครอบครองบ้านเป็นตัวแทนความมั่งคั่งของครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์กับการออมยังไม่ชัดเจนเท่าใดนัก กล่าวคือ หากครัวเรือนยังไม่มีสถานะเป็นเจ้าของบ้านส่งผลให้ความสามารถในการออมเงินลดลง (Chen et al., 2007) แต่หากครัวเรือนคาดหวังว่าจะมีบ้านเป็นของตนเองในอนาคต อาจส่งผลให้ครัวเรือนเพิ่มเงินออมให้สูงขึ้นเพื่อให้มีเงินออมสะสมเพียงพอที่จะผ่อนหรือซื้อบ้านได้ในอนาคต (Creedy, Gemmell, and Scobie, 2015)

ข้อจำกัดด้านการกู้ยืมเงิน (Borrowing constraints) อาจส่งผลให้ครัวเรือนออมมากขึ้น ถึงแม้ว่าการสร้างตัวแปรที่อธิบายข้อจำกัดการกู้ยืมเงินจะเป็นเรื่องยากก็ตาม Zeldes (1989) ได้ทำการทดสอบสมมุติฐานดังกล่าวกับ

ครัวเรือนในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้แบ่งกลุ่มครัวเรือนออกเป็นสองกลุ่มตามอัตราส่วนสินทรัพย์ต่อรายได้ (ครัวเรือนที่มีสินทรัพย์น้อยกว่าสองเท่าของรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อปี ใช้เป็นตัวแทนครัวเรือนที่มีข้อจำกัดด้านการกู้ยืมเงิน) ซึ่งผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนที่ประสบปัญหาข้อจำกัดการกู้ยืมเงินมีแนวโน้มที่จะลดระดับการบริโภคและเพิ่มการออมให้สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ประสบข้อจำกัดการกู้ยืม เช่นเดียวกับ Zhang and Wan (2004) พบว่าภายหลังการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศจีน ชาวจีนต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ครัวเรือนจีนบางส่วนต้องประสบกับข้อจำกัดการกู้ยืมเงิน ซึ่งผลให้ต้องลดระดับการบริโภคและเพิ่มการออมให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงในอนาคต

การออมไว้ในยามฉุกเฉิน (Precautionary saving) อาจจะเป็นแรงจูงใจให้ครัวเรือนตัดสินใจออมเงินมากขึ้นกว่าปกติ เพื่อที่จะเป็นทรัพยากรกันชนเมื่อต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงของรายได้ในอนาคต Lee and Sawada (2010) ได้ทำการศึกษาดังกล่าวถึงแรงจูงใจในการออมไว้ในยามฉุกเฉินของครัวเรือนชนบทในประเทศปากีสถาน ผลการศึกษาพบว่าชาวปากีสถานได้ตัดสินใจออมเงินไว้ในยามฉุกเฉิน ซึ่งพบได้เป็นส่วนใหญ่กับครัวเรือนที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ยืมได้ โดยจะเป็นครัวเรือนที่ยากจนที่ไม่มีหลักค้ำประกันเงินกู้ ซึ่งจะออมเงินไว้ในยามฉุกเฉินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร เงินสด เครื่องประดับ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แรงจูงใจในการออมเงินไว้ในยามฉุกเฉินของคนญี่ปุ่นแตกต่างกันออกไป Zhou (2003) พบว่าคนญี่ปุ่นจะออมไว้ในยามฉุกเฉินมีเหตุผลมาจากปัจจัยด้านความไม่มั่นคงของรายได้ในอนาคต ซึ่งผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนญี่ปุ่นที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม ป่าไม้ ประมง และอาชีพอิสระหรือนายจ้างตนเอง (self-employed) จะมีสัดส่วนการออมไว้ในยามฉุกเฉินสูงกว่าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพลูกจ้างเอกชน

เงินโอนจากรัฐบาล เช่น เงินอุดหนุน หรือเงินช่วยเหลือจากญาติมิตร/เงินช่วยเหลือจากเพื่อนที่อยู่ต่างประเทศ อาจส่งผลต่อพฤติกรรมการออมได้เช่นกัน หากได้รับเงินเป็นช่วงเวลาที่ต่อเนื่องยาวนาน Garbero et al. (2015) ได้ทำการทดสอบสมมติฐานดังกล่าวกับครัวเรือนของประเทศในทวีปอเมริกาใต้ ผลการศึกษาพบว่าเงินโอนเหล่านั้นจะลดแรงจูงใจในการออม สำหรับผลของเงินโอนหรือจ่ายของรัฐบาลด้านสาธารณสุขก็เช่นกัน มีผลให้ครัวเรือนในประเทศกลุ่มองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development-OECD) ลดการออมลง (Freitas & Martins, 2014)

ตำแหน่งที่ตั้งของบ้านก็อาจจะมีผลต่อพฤติกรรมการออมได้เช่นกัน Pootrakool, Ariyaprichya, and Sodsrachai (2005) พบว่าครัวเรือนไทยในเขตเมืองมีอัตราการออมที่ต่ำกว่าครัวเรือนในเขตชนบท สาเหตุอาจเนื่องมาจากครัวเรือนในเขตเมืองมีค่าครองชีพที่สูงกว่าครัวเรือนในเขตชนบท (เมื่อมีรายได้เท่ากัน) หรือครัวเรือนในเขตชนบทมีแหล่งของรายได้ที่หลากหลายกว่าครัวเรือนในเขตเมือง อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองของประเทศจีนจะได้รับสวัสดิการสังคมจากรัฐบาล (เช่น เงินประกันการว่างงานและเงินอุดหนุนด้านการดูแลสุขภาพ) สูงกว่าครัวเรือนในเขตชนบท ซึ่งมีสาเหตุมาจากครัวเรือนในเมืองจะทำงานในภาคการผลิตและบริการที่เป็นทางการ จึงได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลจีน ส่งผลให้ไม่มีข้อจำกัดรายได้เพื่อการออม และทำให้ครัวเรือนในเขตเมืองมีการออมเพื่อสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Pan, 2016)

การเข้าถึงระบบการเงินหรือมีความรู้ทางการเงินก็มีผลต่อพฤติกรรมการออมเงินได้ Pootrakool et al. (2005) ได้แสดงให้เห็นว่าการเข้าถึงสถาบันการเงินจะส่งผลต่อการออม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีบัญชีเงินฝากของ ธ.ก.ส. มีแนวโน้มที่จะออมเงินสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีบัญชีเงินฝาก นอกจากนี้ Lusardi (2008) พบว่าครัวเรือนที่มีความรู้ทางการเงินระดับต่ำและขาดข้อมูลข่าวสารด้านการวางแผนทางการเงินจะส่งผลให้ความสามารถในการออมลดลง

เช่นเดียวกับ Lusardi and Mitchell (2007) ได้ตั้งคำถามขึ้นว่าทำไมครัวเรือนที่เข้าใกล้วัยเกษียณยังคงมีสินทรัพย์ในระดับต่ำ ซึ่งผลการศึกษาก็พบว่าครัวเรือนเหล่านั้นยังไม่มีความรู้ที่ดีพอหรือยังไม่คุ้นเคยกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ด้านการตัดสินใจออมเงินและการลงทุน

ลักษณะระดับความขึ้นชอบความเสี่ยง (Risk preference) ก็มีผลกระทบต่อการออมดังจะเห็นได้จากงานศึกษาของ Horioka (1989) ซึ่งได้ค้นพบลักษณะนิสัยของชาวญี่ปุ่นมักเป็นคนที่ไม่ขึ้นชอบความเสี่ยง สังเกตได้จากรูปแบบการออมที่มีความเสี่ยงต่ำ เช่น ออมในรูปแบบเงินฝากออมทรัพย์ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีการออมที่เพิ่มขึ้นและมีแรงจูงใจออมไว้เพื่อกรณีฉุกเฉินมากเป็นพิเศษ จากการศึกษาของ Curey, Ssewamala, and Sherraden (2009) ได้แนะนำว่า สิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัจจัย 1 ใน 8 ปัจจัยที่สามารถสร้างแรงจูงใจในการออมของคนที่มีรายได้น้อยได้ กล่าวคือ หากคนสามารถเข้าถึงสถานที่หรือช่องทางในการออมได้สะดวกขึ้นทำให้การออมเป็นเรื่องที่สามารถบริหารจัดการได้ง่าย เช่น การมีช่องทางออนไลน์ หรือการเป็นสมาชิกการออมโดยอัตโนมัติ ย่อมสร้างแรงจูงใจให้คนออมเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ ระดับความศรัทธาในศาสนาย่อมมีผลต่อการออมได้เช่นกัน จากการศึกษาของ Renneboog and Spaenjers (2012) ได้ศึกษากลุ่มคนที่นับถือศาสนาคริสต์ พบว่ากลุ่มคนที่มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในศาสนาอย่างแรงกล้า มักจะมีแนวโน้มที่จะออมเงินสูงกว่ากลุ่มคนศรัทธาในศาสนาอื่น ๆ เพราะจะมีแรงจูงใจในการออมเพื่อเป็นมรดกและมีการวางแผนในระยะยาวมากกว่ากลุ่มคนที่เคร่งศาสนาอื่น ๆ ขณะที่ การเผชิญเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด หรือความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่ได้ทันตั้งตัว เช่น การตกงานกะทันหัน มักมีผลต่อแรงจูงใจในการออมเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินได้เช่นกัน Mody, Ohnsorge, and Sandri (2012) ได้ศึกษาผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจต่อการออมครัวเรือนของประเทศสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งพบว่า ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี ค.ศ. 2007- 2009 นั้น แนวโน้มครัวเรือนออมเพื่อใช้ในยามฉุกเฉินเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของการศึกษาด้านผลกระทบของระบบบำนาญภาคบังคับต่อการออมส่วนบุคคลยังคงหาบทสรุปไม่ได้ชัดเจนเท่าใดนักว่าระบบบำนาญจะช่วยส่งเสริมให้ผู้รับเงินบำนาญตัดสินใจออมมากขึ้น หรือลดแรงจูงใจในการออมเงินลง งานศึกษาของ Feldstein (1974) เป็นงานศึกษานักเบิกขึ้นสำคัญ งานศึกษานี้ได้สร้างแบบจำลองทางเศรษฐมิติด้วยการประยุกต์ โดยใช้ข้อมูลจากบัญชีประชาชาติระหว่างปี ค.ศ. 1929 ถึง 1971 ผู้เขียนได้อธิบายว่าผลประโยชน์จากเงินบำนาญจะส่งผลกระทบต่อการออมผ่าน 2 ช่องทางคือ ช่องทางผลของการทดแทนกันของสินทรัพย์ (Asset substitution effect) ซึ่งจะส่งผลให้การออมลดลง และช่องทางผลของการเกษียณอายุ (Retirement effect) ซึ่งจะส่งผลให้การออมเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากผู้รับเงินบำนาญจะตัดสินใจเลิกทำงานก่อนกำหนดทำให้มีช่วงเวลาก่อนเกษียณอายุยาวนานขึ้นสามารถสะสมความมั่งคั่งได้มากขึ้น ผลการค้นพบสรุปได้ว่าผลของการทดแทนกันของสินทรัพย์นั้นมีขนาดใหญ่กว่าผลของการเกษียณอายุจึงทำให้ผลประโยชน์จากระบบบำนาญส่งผลให้การออมส่วนบุคคลลดลง

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาในประเทศจีนพบว่า การปฏิรูประบบบำนาญ (ลดเงินบำนาญ) จะส่งผลให้ครัวเรือนเพิ่มระดับการออมมากขึ้น ซึ่งระหว่างปี ค.ศ. 1995 ถึง 1999 เกิดการปฏิรูประบบบำนาญครั้งยิ่งใหญ่สำหรับลูกจ้างภาครัฐของสาธารณรัฐประชาชนจีน Feng et al. (2011) จึงได้ศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิทธิประโยชน์เงินบำนาญต่อการออม งานศึกษานี้ได้ใช้ผลการสำรวจครัวเรือนปี ค.ศ. 1995 ซึ่งเป็นปีก่อนการปฏิรูประบบบำนาญ และข้อมูลปี ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นปีหลังการปฏิรูป งานศึกษานี้ได้คำนวณมูลค่าปัจจุบันของเงินบำนาญในอนาคตของลูกจ้างภาครัฐ

และลูกจ้างวิสาหกิจ ด้วยการใช้กฎเกณฑ์ตามเงื่อนไขการปฏิรูป ผลประมาณค่าได้ชี้ให้เห็นว่าการปฏิรูประบบบำนาญส่งผลให้ครัวเรือนออมเพิ่มสูงขึ้นประมาณร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 16 ตามลำดับ

ระเบียบวิธีวิจัย

เนื่องจาก งานศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาถึงผลของระบบบำนาญภาคบังคับของประเทศไทย มีผลอย่างไรต่อเงินออมส่วนบุคคลภาคสมัครใจของผู้ที่อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับและผู้อยู่นอกระบบบำนาญภาคบังคับ นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่กำหนดเงินออมส่วนบุคคลไปพร้อมกัน งานศึกษานี้ได้ใช้วิธีประมาณค่าความสัมพันธ์ด้วยการใช้แบบจำลองเศรษฐมิติ (Econometric Model) ทั้งนี้ ตัวแปรตามคือจำนวนเงินออมต่อเดือนจะมีค่าเริ่มต้นจากศูนย์เป็นต้นไป เนื่องจากหากผู้ออมเงินระบุไม่ได้ออมเงินข้อมูลดังกล่าวจะเป็น 0 หากระบุออมเงินโดยจำนวนเงินออมต่อเดือนจะเริ่มต้นจาก 1 บาท ดังนั้น การประมาณค่าด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares: OLS) จะส่งผลให้ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการประมาณการมีความเอนเอียง (Bias) และไม่คงเส้นคงวา (inconsistency) แบบจำลอง Random-Effects Tobit Regression จึงที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประมาณการเป็นการเฉพาะ โดยแบบจำลองที่ใช้สามารถเขียนได้ดังสมการข้างล่างนี้

$$\text{Insaving_amt}_{it} = \beta_0 + \beta_i X_{it} + \beta_j Z_{it} + v_i + \varepsilon_{it}$$

โดย ตัวแปรตาม คือ เงินออมส่วนบุคคลต่อเดือน (Insaving_amt) ส่วนตัวแปรควบคุมหรือตัวแปรต้น (X_{it}) คือปัจจัยที่กำหนดเงินออมของครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือนซึ่งได้จากการทบทวนงานศึกษาในอดีต ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ (รายละเอียดสรุปไว้ในตารางที่ 1) ส่วนตัวแปรที่สนใจศึกษา (Z_{it}) คือการเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกระบบบำนาญภาคบังคับรูปแบบต่าง ๆ V_i คือ Unobserved time invariant effects โดยมีคุณสมบัติ i.i.d และ $N(0, \sigma_v^2)$ และ ε คือ ค่าความคลาดเคลื่อน i คือ สมาชิกครัวเรือนที่ 1, 2, 3 ถึง N และ t คือ ช่วงเวลาที่สำรวจข้อมูล พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2552 และ 2555 ดังนั้น ลักษณะข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์จึงเป็นลักษณะข้อมูลระยะยาว (Longitudinal data) ซึ่งมีข้อได้เปรียบกว่าการใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง คือสามารถลดความเอนเอียง (Bias) อันเกิดจากตัวแปรที่ไม่สามารถสังเกตได้และตัวแปรที่แปรค่าตามเวลา นอกจากนี้ ยังช่วยแก้ปัญหาของ Endogeneity ซึ่งจะพบมากจากการใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง

เนื่องจากข้อมูล Panel-SES ไม่มีคำถามที่ระบุถึงสถานภาพการเป็นสมาชิกบำนาญภาคบังคับ งานศึกษานี้จึงอนุมานจากสถานภาพการทำงาน กล่าวคือ พนักงานเอกชน และข้าราชการ ได้กำหนดให้เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับทั้งหมด ขณะที่ นายจ้าง ผู้ที่ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างและช่วยธุรกิจส่วนตัวกำหนดเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับทั้งหมด ทั้งนี้ อาจมีพนักงานเอกชนบางส่วนไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับประกันสังคม แต่ก็คิดเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เช่นเดียวกับ ข้าราชการ นายจ้าง ผู้ที่ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้างและช่วยธุรกิจส่วนตัวอาจเป็นแรงงานในระบบประกันสังคม แต่ก็คิดเป็นสัดส่วนที่เล็กน้อยเช่นกัน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555)

จำนวนตัวอย่างข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามีทั้งสิ้น 113,586 ตัวอย่าง ทั้งนี้ จำเป็นต้องตัดตัวอย่างบางส่วนออกเพื่อให้มีคุณสมบัติออมเงิน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ถูกตัดออกจะมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) อายุน้อยกว่า 18 ปี หรือมากกว่า 60

ปี (2) ไม่ได้ทำงาน (3) ไม่ระบุสถานะอาชีพ และ (4) ประกอบอาชีพ 2 อย่างพร้อมกัน (ไม่สามารถจำแนกสถานภาพการเป็นสมาชิกระบบบำนาญภาคบังคับได้อย่างถูกต้อง) จึงส่งผลให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างเหลือเพียง 43,617 ตัวอย่าง

ตารางที่ 1 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและค่าสถิติ

สัญลักษณ์	นิยาม	เฉลี่ย	ต่ำสุด	มากที่สุด
ตัวแปรตาม				
Insaving_amt	เงินออมสมัครใจส่วนบุคคลต่อเดือน (บาทต่อเดือน อยู่ในรูป log)	3.40	0.00	3.00
ตัวแปรต้น				
age, agesqr	อายุ (ปี)	39.65	18.00	60.00
female	เพศหญิง (ตัวแปรหุ่น)	0.50	0.00	1.00
married	สถานภาพสมรส (ตัวแปรหุ่น)	0.70	0.00	1.00
school	จำนวนปีของระดับการศึกษาสูงสุด (ปี)	8.54	3.00	22.00
Bachelor	มีระดับการศึกษาเทียบเท่าหรือสูงกว่าปริญญาตรี (ตัวแปรหุ่น)	0.14	0.00	1.00
lnincome	รายได้จากการทำงาน (บาทต่อเดือน อยู่ในรูปของ log)	6.08	0.00	6.00
income_oth	ได้รับค่าเช่า/ดอกเบี้ย/เงินปันผลฯ (ตัวแปรหุ่น)	0.13	0.00	1.00
income_asst	ได้รับเงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่น/รัฐ (ตัวแปรหุ่น)	0.15	0.00	1.00
debt	มีหนี้สินในปัจจุบัน (ตัวแปรหุ่น)	0.33	0.00	1.00
Informal_loan	กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน/ญาติ/เพื่อนบ้าน/นายทุนเงินกู้ (ตัวแปรหุ่น)	0.08	0.00	1.00
OldAge	มีวัตถุประสงค์ออมเพื่อชราภาพ (ตัวแปรหุ่น)	0.16	0.00	1.00
precautionary	มีวัตถุประสงค์ออมไว้เพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน (ตัวแปรหุ่น)	0.18	0.00	1.00
HHhead	เป็นหัวหน้าครอบครัว (ตัวแปรหุ่น)	0.32	0.00	1.00
OwnedHouse	เป็นเจ้าของหรือครอบครองที่อยู่อาศัย (ตัวแปรหุ่น)	0.78	0.00	1.00
member_elder	สัดส่วนผู้สูงอายุต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว (ร้อยละ)	4.34	1.00	18.00
municipal	บ้านอยู่ในเขตเมือง/เทศบาล (ตัวแปรหุ่น)	0.41	0.00	1.00
bkk	บ้านอยู่ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (ตัวแปรหุ่น)	0.25	0.00	1.00
Risk_averse	มีเงินออมในรูปแบบความเสี่ยงต่ำ เช่น ออมทรัพย์ (ตัวแปรหุ่น)	0.06	0.00	1.00
Religious	เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ (ตัวแปรหุ่น)	0.32	0.00	1.00
BadEconomy	เคยประสบปัญหาเศรษฐกิจ (ตัวแปรหุ่น)	0.03	0.00	1.00
internet	มีคอมพิวเตอร์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ (ตัวแปรหุ่น)	0.14	0.00	1.00
time	ปี พ.ศ.ของข้อมูล ได้แก่ 2548, 2549, 2550, 2553, 2555	n/a	2548	2555
ตัวแปรที่สนใจศึกษา				
COM	เป็นสมาชิกระบบบำนาญภาคบังคับ (ตัวแปรหุ่น)	0.49	0.00	1.00

สัญลักษณ์	นิยาม	เฉลี่ย	ต่ำสุด	มากที่สุด
PRI	มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชน (ตัวแปรหุ่น)	0.39	0.00	1.00
GOV	มีอาชีพเป็นข้าราชการ (ตัวแปรหุ่น)	0.10	0.00	1.00
Employer	มีอาชีพเป็นนายจ้าง (ตัวแปรหุ่น)	0.04	0.00	1.00
OwnAccount	ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง (ตัวแปรหุ่น)	0.27	0.00	1.00
UnpaidFam	ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง (ตัวแปรหุ่น)	0.20	0.00	1.00
FIIF	เคยเปลี่ยนแปลงสถานภาพการทำงาน (ตัวแปรหุ่น)	0.17	0.00	1.00
FI	เปลี่ยนจากในระบบเป็นทำงานนอกระบบบำนาญ (ตัวแปรหุ่น)	0.20	0.00	1.00
IF	เปลี่ยนจากนอกระบบเป็นทำงานในระบบบำนาญ (ตัวแปรหุ่น)	0.17	0.00	1.00
F	อยู่ในระบบบำนาญต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 8 ปี (ตัวแปรหุ่น)	0.83	0.00	1.00
I	อยู่นอกระบบบำนาญต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 8 ปี (ตัวแปรหุ่น)	0.84	0.00	1.00

ที่มา: กำหนดและคำนวณโดยผู้วิจัยด้วยการใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ)

ปี 2548 – 2555

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลการศึกษาจากตารางที่ 2 พบว่า ทุกตัวแปรค่อนข้างมีค่าสัมประสิทธิ์เหมือนงานศึกษาในอดีต แต่มีนัยสำคัญทางสถิติที่แตกต่างกันออกไป ตัวแปรด้านคุณลักษณะส่วนตัวของผู้ออมเงิน อันประกอบไปด้วย อายุ (age) และอายุกำลังสอง (agesqr) มีค่าเป็นบวกและลบ ตามลำดับ ซึ่งบ่งบอกถึงเงินออมต่อเดือนจะเพิ่มสูงขึ้นตามอายุ แต่อัตราการเพิ่มสูงขึ้นจะลดต่ำลงเมื่ออายุมากขึ้น (เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง) ตามศักยภาพการออมที่ลดลง นอกจากนี้ เพศหญิง (female) จะออมเงินมากกว่าเพศชาย สาเหตุอาจเนื่องมาจากลักษณะนิสัยของผู้หญิงไทยจะอดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเท่าผู้ชาย อีกทั้งเพศหญิงมีอายุยืนกว่าเพศชายจึงมีช่วงระยะเวลาเกษียณอายุยาวนานกว่า จึงจำเป็นต้องออมเงินมากกว่า ซึ่งก็สอดคล้องกับงานศึกษาของ Beckmann, Hake, and Urvová (2013) ขณะที่ ผู้ออมเงินที่มีสถานภาพสมรส (married) พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติต่อเงินออม ซึ่งจะออมเงินสูงกว่าบุคคลที่โสด หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ ซึ่งเหมือนกับงานศึกษาของ Alessie, Angelini, and Santen (2013) สาเหตุเนื่องมาจากเกิดการประหยัดขนาดจากการใช้จ่ายสินค้าที่จำเป็นร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ปัจจัยส่วนบุคคลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อเงินออมคือจำนวนปีของระดับการศึกษาสูงสุด (school) และระดับการศึกษาที่สูงกว่าหรือเทียบเท่าอุดมศึกษา (Bachelor) ก็พบว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เงินออมเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ออมเงินมีงานทำและสร้างความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ซึ่งช่วยยกระดับรายได้ และสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพราะความมั่นคงในหน้าที่การงาน ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนทางการเงินมีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำที่ส่วนมากจะเข้าถึงแหล่งเงินทุนนอกระบบ

รายได้จากการทำงานต่อเดือน (Inincome) ยังคงเป็นปัจจัยที่กำหนดให้ออมเงินเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ออมเงินที่มีรายได้จากแหล่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่จากการทำงาน เช่น ค่าเช่าและดอกเบี้ย (income_oth) หรือเงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครอบครัว (income_asst) จะส่งผลให้บุคคลที่ได้รับเงินออมดังกล่าวออมเงินสูงกว่าบุคคลที่ไม่ได้รับ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับงานศึกษาของ Garbero et al. (2015) ที่ได้ทำการทดสอบสมมุติฐานดังกล่าวกับประเทศต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาใต้ ที่พบว่าเงินโอนเหล่านั้นจะลดแรงจูงใจในการออมของครัวเรือน

หากพิจารณาถึงภาระหนี้สินในปัจจุบัน พบว่าผู้ออมเงินที่มีหนี้สิน (debt) จะออมเงินสูงกว่าคนที่ไม่หนี้สิน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก คนที่มีหนี้ต้องสะสมเงินออมต่อเดือนเพื่อชำระหนี้รายปี จึงทำให้ต้องออมเงินต่อเดือนสูงกว่าบุคคลที่ไม่มีหนี้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าคนที่กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ยืมนอกระบบสถาบันการเงิน (informal_loan) จะออมเงินน้อยกว่าคนที่กู้ยืมเงินในระบบหรือไม่มีหนี้สิน สาเหตุที่บุคคลกู้ยืมเงินนอกระบบส่วนหนึ่งอาจเกิดจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ ซึ่งผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานศึกษาของ Zeldes (1989) ที่พบว่าครัวเรือน (บุคคล) ที่ประสบปัญหาข้อจำกัดการกู้ยืมเงินมีแนวโน้มที่จะลดระดับการบริโภคและเพิ่มการออมให้สูงขึ้นกว่าปกติหรือสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ประสบข้อจำกัดการกู้ยืม อย่างไรก็ตาม การสร้างตัวแปรที่อธิบายข้อจำกัดการกู้ยืมเงินอาจมีความแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาถึงแรงจูงใจในการออมเงิน บุคคลที่ออมเงินเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในเวลาเจ็บป่วยหรือชราภาพ (OldAge) จะออมเงินต่อเดือนสูงกว่าบุคคลที่ออมเงินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ หรือไม่ออม นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงแรงจูงใจออมไว้ในยามฉุกเฉิน (precautionary) ผลการศึกษพบว่าจะออมเงินมากกว่าวัตถุประสงค์อื่น ซึ่งก็สอดคล้องกับ Sirisankan (2013) ที่ได้ศึกษาความสามารถของครัวเรือนเกษตรกรไทยในการป้องกันผลกระทบจากความไม่แน่นอนของรายได้ที่มีต่อระดับการบริโภคและการออม ซึ่งผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนเกษตรกรไทยมีพฤติกรรมการออมเพื่อป้องกันความเสี่ยงอันเกิดจากความไม่แน่นอนของรายได้ให้เห็นได้ชัดเจน

สำหรับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครัวเรือน งานศึกษานี้พบว่าผู้ออมเงินที่มีสถานะเป็นหัวหน้าครัวเรือน (HHhead) จะออมเงินสูงกว่าผู้ออมเงินที่มีสถานะอื่นๆ นอกจากนี้ ครัวเรือนที่มีสถานะเป็นเจ้าของบ้าน (OwnedHouse) และอัตราส่วนการพึ่งพิง (member_elder) พบว่ามีไม่นัยสำคัญต่อเงินออมแต่อย่างใด แต่ยังคงพบว่าครัวเรือนที่เป็นเจ้าของบ้านจะออมเงินสูงกว่าครัวเรือนที่เช่าบ้านหรือไม่มีบ้าน เช่นเดียวกับสัดส่วนผู้สูงอายุสูงจะออมเงินน้อยลง

ปัจจัยด้านที่ตั้งพบว่า บุคคลที่อยู่ในอยู่ในเขตเทศบาล (municipal) จะออมเงินน้อยกว่าคนนอกเทศบาล ซึ่งก็สอดคล้องกับงานศึกษาของ Pootrakool et al. (2005) ที่ได้ให้เหตุผลว่าครัวเรือนในเขตเมืองจะมีค่าครองชีพที่สูงกว่าครัวเรือนในเขตชนบท (เมื่อมีรายได้เท่ากัน) หรือครัวเรือนในเขตชนบทมีแหล่งของรายได้ที่หลากหลายกว่าครัวเรือนในเขตเมือง ซึ่งแตกต่างกับงานศึกษาของ Pan (2016) ที่พบว่าครัวเรือนในเขตเมืองจะออมเงินสูงกว่าครัวเรือนในเขตชนบท เนื่องจากครัวเรือนในเมืองได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลสูงกว่าครัวเรือนในเขตชนบท ทำให้ไม่มีข้อจำกัดรายได้เพื่อการออม และทำให้ครัวเรือนในเขตเมืองมีการออมเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็น่าจะสอดคล้องกับคนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (bkk) ที่ออมเงินมากกว่าผู้ออมเงินในภูมิภาคอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับปัจจัยอื่นๆ พบว่า ผู้ออมเงินที่มีลักษณะไม่ชอบความเสี่ยง (Risk_averse) จะออมเงินมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ส่วนระดับความศรัทธาในศาสนา (Religious) ก็พบว่ามีการเพิ่มเงินออมส่วนบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ผู้ออมเงินที่มีความศรัทธาในศาสนาอย่างสูงมีแนวโน้มออมมากกว่ากลุ่มที่มีศรัทธาน้อยกว่า ซึ่งมาจากความเชื่อของผลของการกระทำ

ความเป็นเหตุเป็นผล (เช่น หากอยากสุกสบายในวันหน้า ก็ควรประหยัดอดออมในวันนี้) ซึ่งมักจะพบในกลุ่มผู้ที่มีความเคร่ง และศรัทธาในศาสนา ขณะที่ ผู้ออมเงินที่ได้รับผลกระทบจากความผันผวนทางเศรษฐกิจ (BadEconomy) เช่น การตกงาน อย่างกะทันหัน มักจะออมมากกว่ากลุ่มที่ไม่เคยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ บุคคลที่มีการเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่ง พิจารณาจากการมีอินเทอร์เน็ตใช้ (internet) พบว่ามีส่วนช่วยในการออมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ในปัจจุบัน ทำให้คนสามารถหาความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น รวมถึงข้อมูลทางการเงินต่าง ๆ การทำธุรกรรมออนไลน์ ซึ่งความสะดวกเหล่านี้ย่อมเป็นแรงจูงใจให้คนมีทางเลือกและวางแผนทางการเงินออมได้ง่ายขึ้น สุดท้าย ปัจจัยด้านเวลาพบว่า เงินออมจะมีแนวโน้มลดลง (time) ตามกระแสการบริโภคนิยม

ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงปัจจัยที่สนใจศึกษา (Interested variables) ผลการศึกษาพบว่า ผู้ออมเงินที่อยู่ในระบบ บำนาญภาคบังคับ (COM) จะออมเงินต่อเดือนต่ำกว่าผู้ออมเงินที่ไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับ ทั้งนี้ เงินออมของ ผู้ออมเงินในระบบบำนาญภาคบังคับที่ต่ำกว่าเกิดจากเงินออมของนายจ้าง (Employer) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ออมเงินสูงที่สุด เป็นสำคัญ ขณะที่ ข้าราชการ (GOV) และพนักงานเอกชน (PRI) จะออมเงินสูงกว่าผู้ออมเงินที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว (OwnAccount) และทำธุรกิจกับครอบครัว (UnpaidFam)

สาเหตุที่นายจ้าง (Employer) ออมเงินสูงเกิดจากสมัครใจออมเงินเพื่อทดแทนการขาดหายไปของระบบบำนาญ ภาคบังคับแล้ว ยังออมเงินเพื่อเป็นเงินทุนทำธุรกิจ ส่วน ข้าราชการ (GOV) แม้จะมีระบบบำนาญภาคบังคับรองรับ อันประกอบไปด้วยเงินบำนาญข้าราชการ และกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ซึ่งเป็นหลักประกันรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพภายหลังเกษียณ แต่ก็มีเงินออมที่สูงสาเหตุน่าจะเกิดจากการมีสวัสดิการข้าราชการอื่นๆ เป็นปัจจัยเกื้อหนุน เช่น การรักษายาบาลข้าราชการ เงินอุดหนุนการศึกษานูตร ค่าเช่าบ้าน เป็นต้น สวัสดิการสังคมเหล่านี้จะช่วยลด ค่าใช้จ่าย ในการดำรงชีพ จึงอาจกล่าวได้ว่าสวัสดิการของราชการมีส่วนช่วยให้ออมเงินได้มากกว่ากลุ่มคนอื่นๆ ซึ่ง สอดคล้องกับงานศึกษาของ Pan (2016) ขณะที่ พนักงานเอกชน (PRI) แม้จะมีบำนาญชราภาพและสวัสดิการต่าง ๆ ของ กองทุนประกันสังคมและที่ได้จากสถานที่ทำงานรองรับ แต่ก็มีการออมที่ต่ำกว่ากลุ่มอื่นๆ สาเหตุส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจาก สวัสดิการอื่นๆ ที่ได้รับยังอยู่ในระดับที่ต่ำเกินไป ยังไม่เพียงพอต่อการเกื้อหนุนให้พนักงานเอกชนออมเงินเพิ่มสูงขึ้นได้ สิ่ง ที่น่ากังวลคือผู้ออมเงินที่ทำช่วยธุรกิจครอบครัว (UnpaidFam) เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีบำนาญภาคบังคับรองรับ อีกทั้ง ก็ไม่ได้ สมัครใจเข้าร่วมบำนาญที่จัดการโดยเอกชน ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าผู้ออมเงินกลุ่มนี้ออมเงินต่ำกว่าผู้ออมเงินกลุ่มอื่นๆ ซึ่งคาดว่าจะเป็นผู้ออมเงินที่มีความเสี่ยงที่จะมีเงินไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพหลังวัยเกษียณ

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพการทำงาน พบว่าผู้ออมเงินที่เปลี่ยนแปลงสภาพการทำงาน (FIIF) จะมีเงินออมต่ำกว่าผู้ที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงสภาพการทำงาน โดยเกิดจากการเปลี่ยนแปลง สถานะสภาพการทำงานจากผู้ออมเงินนอกระบบเป็นผู้ออมเงินในระบบ (IF) เหตุผลอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง สภาพการทำงานจะส่งผลให้รายได้มีความไม่มั่นคง และมีต้นทุนสูงในการหางานทำใหม่ รวมทั้งขาดรายได้ประจำจากการ ทำงาน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการออม

นอกจากนี้ ผลการศึกษาไม่พบนัยสำคัญของผู้ออมเงินในระบบที่ไม่เคยเปลี่ยนสถานะสภาพการทำงาน (F) ต่อ เงินออม แต่พบว่า ผู้ออมเงินที่ไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับต่อเนื่อง 8 ปี (I) ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบตลอด ระยะเวลาที่เก็บข้อมูล จะออมเงินสูงกว่าผู้ออมเงินนอกระบบที่เคยเปลี่ยนสภาพการทำงาน สาเหตุเนื่องมาจากผู้ออมเงิน (I)

มีสถานภาพการทำงานส่วนใหญ่เป็นนายจ้าง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีระดับรายได้สูง และมีแรงจูงใจออมเงินเพื่อใช้จ่าย
ในยามฉุกเฉินและออมเพื่อการลงทุนและรักษาภาพคล่องของธุรกิจ

ตารางที่ 2 แสดงผลกระทบของระบบบ้านาณูภาคบังคับต่อการออมภาคสมัครใจ

Variables	COM	PRI	GOV	Employer	OwnAcco unt	UnpaidFa m	FIIF	FI	IF	F	I
age	0.151 ** 7 * (0.01 75)	0.148 ** 7 * (0.01 75)	0.169 ** 1 * (0.01 76)	0.163 ** 5 * (0.01 75)	0.158 ** 3 * (0.01 76)	0.168 ** 2 * (0.01 76)	0.173 ** 9 * (0.01 76)	0.121 ** 0 * (0.04 64)	0.119 ** 0 (0.04 63)	0.083 ** 7 * (0.02 25)	0.148 ** 6 * (0.02 79)
agesqr	- ** 0.001 * 8 (0.00 02)	- ** 0.001 * 8 (0.00 02)	- ** 0.001 * 9 (0.00 02)	- ** 0.001 * 8 (0.00 02)	- ** 0.001 * 8 (0.00 02)	- ** 0.001 * 9 (0.00 02)	- ** 0.002 * 0 (0.00 02)	- ** 0.001 * 6 (0.00 06)	- ** 0.001 * 6 (0.00 06)	- ** 0.001 * 0 (0.00 03)	- ** 0.001 * 9 (0.00 03)
female	0.319 ** 9 * (0.05 66)	0.332 ** 8 * (0.05 66)	0.365 ** 6 * (0.05 70)	0.390 ** 1 * (0.05 67)	0.374 ** 1 * (0.05 68)	0.431 ** 3 * (0.05 75)	0.355 ** 4 * (0.05 68)	0.430 ** 1 * (0.14 39)	0.418 ** 3 * (0.14 37)	0.677 ** 6 * (0.07 22)	0.279 ** 9 * (0.08 58)
married	0.421 ** 2 * (0.05 97)	0.407 ** 2 * (0.05 97)	0.447 ** 8 * (0.06 00)	0.444 ** 2 * (0.05 97)	0.464 ** 8 * (0.05 99)	0.490 ** 0 * (0.06 01)	0.461 ** 3 * (0.05 99)	0.675 ** 5 * (0.15 53)	0.676 ** 5 * (0.15 51)	0.296 ** 8 * (0.07 24)	0.403 ** 1 * (0.09 55)
school	0.100 ** 7 * (0.01 75)	0.090 ** 2 * (0.01 75)	0.093 ** 5 * (0.01 76)	0.096 ** 3 * (0.01 75)	0.103 ** 5 * (0.01 76)	0.101 ** 2 * (0.01 76)	0.097 ** 3 * (0.01 76)	0.107 ** 9 * (0.04 64)	0.104 ** 9 * (0.04 63)	0.053 ** 9 * (0.02 25)	0.070 ** 2 * (0.02 79)

Variables	COM	PRI	GOV	Employer	OwnAcco unt	UnpaidFa m	FIIF	FI	IF	F	I
Bachelor	(0.00 87)	(0.00 87)	(0.00 88)	(0.00 87)	(0.00 87)	(0.00 87)	(0.00 87)	(0.02 23)	(0.02 24)	(0.01 09)	(0.01 37)
	0.891 ** 0 *	0.710 ** 8 *	0.688 ** 6 *	0.790 ** 0 *	0.830 ** 1 *	0.748 ** 8 *	0.735 ** 3 *	0.865 ** 9 *	0.886 ** 5 *	0.345 ** 8 *	0.784 ** 2 *
	(0.10 19)	(0.10 15)	(0.10 35)	(0.10 16)	(0.10 20)	(0.10 21)	(0.10 20)	(0.27 35)	(0.27 34)	(0.11 46)	(0.21 15)
	0.246 ** 7 *	0.234 ** 3 *	0.174 ** 9 *	0.183 ** 0 *	0.189 ** 2 *	0.134 ** 0 *	0.184 ** 2 *	0.154 ** 6 *	0.159 ** 2 *	1.691 ** 3 *	0.231 ** 6 *
income_oth	(0.00 85)	(0.00 79)	(0.00 73)	(0.00 71)	(0.00 72)	(0.00 87)	(0.00 72)	(0.01 86)	(0.01 86)	(0.05 32)	(0.00 98)
	1.641 ** 9 *	1.587 ** 9 *	1.619 ** 5 *	1.632 ** 4 *	1.648 ** 9 *	1.644 ** 0 *	1.634 ** 6 *	1.662 ** 3 *	1.665 ** 3 *	1.385 ** 4 *	1.648 ** 9 *
	(0.06 64)	(0.06 64)	(0.06 68)	(0.06 65)	(0.06 65)	(0.06 66)	(0.06 66)	(0.18 52)	(0.18 50)	(0.08 54)	(0.10 12)
	0.390 ** 0 *	0.401 ** 8 *	0.356 ** 8 *	0.361 ** 9 *	0.341 ** 9 *	0.312 ** 9 *	0.350 ** 9 *	0.660 ** 1 *	0.665 ** 4 *	0.402 ** 3 *	0.507 ** 9 *
debt	(0.06 72)	(0.06 72)	(0.06 74)	(0.06 73)	(0.06 73)	(0.06 75)	(0.06 73)	(0.17 83)	(0.17 82)	(0.09 38)	(0.09 53)
	1.533 ** 0 *	1.473 ** 7 *	1.530 ** 6 *	1.521 ** 9 *	1.514 ** 7 *	1.504 ** 9 *	1.536 ** 3 *	1.382 ** 4 *	1.376 ** 5 *	1.042 ** 9 *	1.695 ** 2 *
	(0.05	(0.05	(0.05	(0.05	(0.05	(0.05	(0.05	(0.15	(0.15	(0.07	(0.08

Variables	COM	PRI	GOV	Employer	OwnAcco unt	UnpaidFa m	FIIF	FI	IF	F	I
	82)	83)	86)	83)	84)	86)	84)	65)	65)	44)	95)
informal_loan	- ** 0.693 * 8 (0.09 34)	- ** 0.634 * 1 (0.09 33)	- ** 0.647 * 5 (0.09 38)	- ** 0.666 * 4 (0.09 35)	- ** 0.709 * 1 (0.09 36)	- ** 0.693 * 6 (0.09 36)	- ** 0.654 * 5 (0.09 37)	- ** 0.537 ** 3 (0.23 73)	- ** 0.526 ** 6 (0.23 73)	- ** 0.435 * 2 (0.15 34)	- ** 0.656 * 2 (0.12 10)
OldAge	7.703 ** 6 * (0.06 63)	7.678 ** 4 * (0.06 62)	7.685 ** 0 * (0.06 65)	7.699 ** 9 * (0.06 63)	7.684 ** 4 * (0.06 64)	7.677 ** 3 * (0.06 64)	7.688 ** 3 * (0.06 64)	8.637 ** 5 * (0.18 17)	8.632 ** 4 * (0.18 16)	6.867 ** 8 * (0.08 35)	8.324 ** 1 * (0.10 29)
precautionary	7.933 ** 6 * (0.06 24)	7.922 ** 2 * (0.06 23)	7.911 ** 7 * (0.06 24)	7.918 ** 4 * (0.06 23)	7.901 ** 2 * (0.06 24)	7.884 ** 1 * (0.06 24)	7.909 ** 3 * (0.06 24)	8.743 ** 1 * (0.16 68)	8.749 ** 8 * (0.16 68)	7.464 ** 1 * (0.08 02)	8.280 ** 9 * (0.09 44)
HHhead	0.556 ** 8 * (0.06 31)	0.576 ** 4 * (0.06 31)	0.606 ** 7 * (0.06 35)	0.541 ** 5 * (0.06 33)	0.507 ** 0 * (0.06 37)	0.489 ** 4 * (0.06 45)	0.617 ** 1 * (0.06 34)	0.731 ** 7 * (0.16 08)	0.716 ** 4 * (0.16 08)	0.352 ** 4 * (0.08 15)	0.696 ** 9 * (0.09 40)
OwnedHouse	0.103 1 (0.06	0.115 * 7 (0.06	0.111 * 6 (0.06	0.091 7 (0.06	0.092 2 (0.06	0.083 2 (0.06	0.120 * 9 (0.06	0.256 6 (0.16	0.253 0 (0.16	0.127 * 7 (0.07	0.031 7 (0.11

Variables	COM	PRI	GOV	Employer	OwnAcco unt	UnpaidFa m	FIIF	FI	IF	F	I
	47)	46)	50)	47)	48)	50)	49)	85)	84)	62)	07)
member_elde r	- 0.039 2 (0.17 39)	- 0.052 4 (0.17 38)	- 0.065 0 (0.17 47)	- 0.087 3 (0.17 41)	- 0.079 2 (0.17 44)	- 0.118 1 (0.17 48)	- 0.044 4 (0.17 45)	0.257 1 (0.43 35)	0.251 8 (0.43 33)	- 0.453 ** 6 (0.21 97)	0.456 * 6 (0.26 50)
municipal	- ** 0.261 * 5 (0.06 47)	- ** 0.264 * 9 (0.06 46)	- ** 0.233 * 0 (0.06 50)	- ** 0.232 * 7 (0.06 47)	- ** 0.240 * 2 (0.06 49)	- ** 0.216 * 5 (0.06 50)	- ** 0.234 * 1 (0.06 49)	- ** 0.049 1 (0.16 77)	- 0.050 6 (0.16 75)	- 0.149 * 6 (0.07 93)	- ** 0.361 * 9 (0.10 09)
bkk	0.495 ** 4 * (0.07 43)	0.623 ** 1 * (0.07 48)	0.539 ** 9 * (0.07 57)	0.479 ** 4 * (0.07 44)	0.503 ** 3 * (0.07 46)	0.495 ** 5 * (0.07 48)	0.476 ** 9 * (0.07 47)	0.797 ** 4 * (0.20 11)	0.799 ** 7 * (0.20 08)	0.057 5 (0.08 50)	0.369 ** 8 * (0.13 43)
Risk_averse	2.501 ** 6 * (0.08 61)	2.516 ** 4 * (0.08 60)	2.553 ** 7 * (0.08 63)	2.526 ** 5 * (0.08 62)	2.502 ** 1 * (0.08 62)	2.519 ** 4 * (0.08 63)	2.544 ** 7 * (0.08 63)	2.788 ** 9 * (0.23 06)	2.781 ** 9 * (0.23 05)	1.829 ** 3 * (0.11 45)	3.076 ** 9 * (0.12 58)
Religious	0.279 ** 4 * (0.08 61)	0.272 ** 8 * (0.08 60)	0.301 ** 3 * (0.08 63)	0.310 ** 1 * (0.08 62)	0.287 ** 5 * (0.08 62)	0.309 ** 5 * (0.08 63)	0.307 ** 1 * (0.08 63)	0.393 ** 7 * (0.23 06)	0.389 ** 5 * (0.23 05)	0.341 ** 1 * (0.11 45)	0.259 ** 3 * (0.12 58)

Variables	COM	PRI	GOV	Employer	OwnAcco unt	UnpaidFa m	FIIF	FI	IF	F	I
BadEconomy	(0.05 30)	(0.05 29)	(0.05 31)	(0.05 30)	(0.05 30)	(0.05 31)	(0.05 31)	(0.13 69)	(0.13 68)	(0.07 16)	(0.07 66)
	0.371 ** 0 *	0.385 ** 6 *	0.404 ** 7 *	0.388 ** 1 *	0.387 ** 4 *	0.403 ** 1 *	0.401 ** 7 *	0.135 7	0.131 2	0.115 6	0.476 ** 3 *
	(0.13 29)	(0.13 27)	(0.13 32)	(0.13 30)	(0.13 31)	(0.13 32)	(0.13 32)	(0.33 92)	(0.33 89)	(0.21 80)	(0.17 00)
	0.766 ** 9 *	0.746 ** 6 *	0.782 ** 6 *	0.762 ** 7 *	0.801 ** 8 *	0.807 ** 2 *	0.786 ** 3 *	1.010 ** 8 *	1.006 ** 4 *	0.412 ** 7 *	0.893 ** 5 *
internet	(0.07 20)	(0.07 19)	(0.07 22)	(0.07 21)	(0.07 21)	(0.07 22)	(0.07 22)	(0.19 99)	(0.19 97)	(0.08 45)	(0.12 40)
	- ** 0.071 * 8	- ** 0.067 * 9	- ** 0.066 * 2	- ** 0.063 * 6	- ** 0.070 * 0	- ** 0.064 * 4	- ** 0.067 * 0	- ** 0.052 ** 0	- ** 0.027 8	- ** 0.127 * 6	- ** 0.062 * 9
	(0.00 94)	(0.00 94)	(0.00 94)	(0.00 94)	(0.00 94)	(0.00 94)	(0.00 94)	(0.02 56)	(0.02 54)	(0.01 23)	(0.01 44)
	- ** 0.973 * 8	- ** 0.998 * 4	0.400 ** 5 *	1.378 ** 3 *	0.709 ** 3 *	- ** 0.862 * 5	- ** 0.497 * 1	0.237 2	- ** 0.421 ** 0	0.022 5	0.613 ** 5 *
Interested Variables	(0.06 96)	(0.06 35)	(0.09 25)	(0.11 73)	(0.05 95)	(0.09 35)	(0.07 44)	(0.16 18)	(0.16 94)	(0.09 12)	(0.10 67)
	135.7 ** 8 *	128.2 ** 1 *	124.0 ** 2 *	118.7 ** 8 *	131.6 ** 4 *	120.7 ** 0 *	125.4 ** 2 *	95.32 * 2 *	46.97	236.3 ** 6 *	117.6 ** 0 *
constant											

Variables	COM	PRI	GOV	Employer	OwnAcco unt	UnpaidFa m	FIIF	FI	IF	F	I
	(18.8 7)	(18.8 4)	(18.9 2)	(18.8 9)	(18.8 9)	(18.9 2)	(18.9 1)	(51.2 7)	(50.8 8)	(24.6 2)	(28.8 6)
Log likelihood	- 69,23 9	- 69,21 3	- 69,32 7	- 69,26 8	- 69,26 5	- 69,29 4	- 69,31 4	- 10,52 7	- 10,52 5	- 35,84 6	- 32,86 3
No of Observation	43,61 7	43,61 7	43,61 7	43,61 7	43,61 7	43,61 7	43,61 7	7,331 7	7,331 7	21,35 4	22,26 3

หมายเหตุ: ***, **, * หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99, 95 และ 90 ตามลำดับและค่าในวงเล็บคือค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการศึกษา

งานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ ศึกษาผลกระทบของระบบบำนาญภาคบังคับต่อเงินออมภาคสมัครใจส่วนบุคคล โดยทำการการศึกษาพฤติกรรมและแบบแผนการออมเงินในเชิงพลวัตของผู้ออมเงินในระบบบำนาญภาคบังคับกับผู้ออมเงินที่ไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับ ควบคู่ไปกับการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมส่วนบุคคล ซึ่งงานศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจโดยใช้กลุ่มตัวอย่างซ้ำ ซึ่งมีช่วงระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 5 ครั้ง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ถึง 2555 ข้อดีของข้อมูลชุดนี้คือสามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างเดิม ซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีถูกต้องและแม่นยำมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปกำหนดนโยบายด้านการออมเงินระดับบุคคลให้มีความถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาพบข้อค้นพบที่น่าสนใจ กล่าวคือ ผู้ออมเงินที่อยู่นอกระบบบำนาญภาคบังคับจะมีแรงจูงใจออมเงินภาคสมัครใจสูงกว่าผู้ออมเงินที่อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับ ซึ่งสาเหตุเกิดจากเงินออมของนายจ้างเป็นสำคัญ นายจ้างออมเงินสูงเกิดจากสมัครใจออมเงินเพื่อทดแทนการขาดหายไปของระบบบำนาญภาคบังคับและยังออมเงินเพื่อเป็นเงินทุนทำธุรกิจ ส่วนข้าราชการมีสวัสดิการเป็นตัวช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ จึงทำให้สามารถออมเงินได้มากกว่ากลุ่มคนอื่นๆ ขณะที่ พนักงานเอกชน (PRI) แม้มีสวัสดิการจากการทำงานแต่ก็ต่ำเกินไป ไม่เพียงพอต่อการเก็หนุนให้ออมเงินเพิ่มสูงขึ้นได้ สิ่งที่น่ากังวลคือผู้ออมเงินที่ช่วยธุรกิจในครัวเรือน เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีบำนาญภาคบังคับรองรับ ซึ่งคาดว่าจะเป็นผู้ออมเงินที่มีความเสี่ยงที่จะมีเงินไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพหลังวัยเกษียณ

นอกจากนี้ หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงสภาพการเป็นสมาชิกในระบบบำนาญภาคบังคับจะพบว่า จะส่งผลให้เงินออมน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของผู้ออมเงินที่ไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญภาคบังคับเป็นผู้ออมเงินในระบบบำนาญภาคบังคับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้ออมเงินเข้าสู่ระบบบำนาญภาคบังคับแล้วนั้นจะส่งผลให้ลดแรงจูงใจของผู้ออมเพราะมีการออมภาคบังคับรองรับอยู่ ขณะที่ ผู้ออมเงินที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงสภาพการทำงานเลย ผลการศึกษาพบว่าผู้ออมเงินที่อยู่นอกระบบบำนาญภาคบังคับต่อเนื่อง 8 ปีจะออมเงินสูงกว่าผู้ออมเงินกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากต้องการเพิ่มหลักประกันรายได้ของตัวเองเมื่อไม่มีระบบบำนาญภาคบังคับรองรับ

ข้อค้นพบของงานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ออมเงินที่เป็นพนักงานเอกชน ผู้ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวและผู้ที่ทำธุรกิจกับครอบครัว เป็นกลุ่มผู้ออมเงินที่น่ากังวลที่จะมีเงินออมไม่เพียงพอในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ออมเงินที่อยู่นอกระบบบำนาญ ซึ่งไม่มีหลักประกันทางรายได้และไม่มีสวัสดิการสังคมรองรับ ในส่วนของพนักงานเอกชน ถึงแม้จะมีเงินออมน้อยกว่ากลุ่มคนอื่นๆ แต่ก็ยังมีสวัสดิการสังคมจากการทำนอกรับ ดังนั้น นโยบายที่สำคัญควรจะช่วยเหลือผู้ออมเงินที่มีความเสี่ยงที่จะไม่มีเงินออมหรือออมได้น้อย คือ การทำให้รายได้ของผู้ออมเงินที่อยู่นอกระบบบำนาญภาคบังคับมีความมั่นคงมากขึ้น และควรเพิ่มสวัสดิการของแรงงานในภาคเอกชนให้เท่าเทียมกับแรงงานในภาครัฐมากขึ้นเพื่อช่วยประหยัดค่าครองชีพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพื่อให้มีเงินเหลือเพื่อเพียงพอสำหรับการออม นอกจากนี้ ควรส่งเสริมนโยบายการขยายอายุเกษียณการทำงาน เพื่อเป็นการขยายระยะเวลาในการทำงานหารายได้และเพิ่มโอกาสการออมให้มากขึ้น และนโยบายการให้สวัสดิการสำหรับแรงงานที่อยู่นอกระบบที่มีความต้องการเปลี่ยนสภาพการทำงานมาเป็นแรงงานในระบบเพื่อเป็นแรงจูงใจให้แรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบการออมภาคบังคับเพิ่มมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- บุญเลิศ เลี้ยวประไพ. (2557). *ประชากรไทย อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานประมาณ. (2561). *งบประมาณพอสังเขป ฉบับปรับปรุง ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณ พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานประมาณ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานประกันสังคม. (2562). ข้อมูลสถิติกองทุนประกันสังคม. ค้นวันที่ 12 พฤษภาคม 2562, จาก https://www.sso.go.th/wpr/main/privilege/%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1_sub_category_list-label_1_168_736
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2555 The Informal Employment Survey 2012*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557 The 2014 Survey of The Older Persons in Thailand*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ทัวราชอาณาจักร The 2017 Household Socio-economic Survey Whole Kingdom*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583 = Population Projections for Thailand 2010-2040*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภาณี จันทรมาศ และ นวพร วิริยานุพงศ์. (ม.ป.ป.). *ระบบบำเหน็จบำนาญของไทย*. สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. ค้นวันที่ 12 พฤษภาคม 2562, จาก <http://www2.fpo.go.th/S-I/Source/Article/Article146.pdf>
- Alessie, R., Angelini, V., & Santen, P. V. (2013). Pension Wealth and Household Savings in Europe: Evidence from SHARELIFE. *European Economic Review*, 63, 308-328.
- Beckmann, E., Hake, M., & Urvová, J. (2013). Determinants of Households' Savings in Central, Eastern and Southeastern Europe. *Focus on European Economic Integration*, 3, 8-29.
- Garbero, N., Amendolaggine, J., Gasparini, L., & Bebczuk, R. N. (2015). *Understanding the Determinants of Household Saving: Micro Evidence for Latin America*. Inter-American Development Bank.
- Chen, C. L., Kuan, C. M., & Lin, C. C. (2007). Saving and housing of Taiwanese households: New evidence from quantile regression analyses. *Journal of Housing Economics*, 16(2), 102-126.

- Creedy, J., Gemmell, N., & Scobie, G. (2015). Pensions, savings and housing: A life-cycle framework with policy simulations. *Economic Modelling*, 46, 346-357.
- Curley, J., Ssewamala, F., & Sherraden, M. (2009). Institutions and savings in low-income households. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 36, 9.
- Feldstein, M. (1974). Social security, induced retirement, and aggregate capital accumulation. *Journal of political economy*, 82(5), 905-926.
- Feng, J., He, L., & Sato, H. (2011). Public pension and household saving: Evidence from urban China. *Journal of Comparative Economics*, 39(4), 470-485.
- Freitas, N., E., M., & Martins, J., O. (2014). Health Pension Benefits and Longevity: How They affect household Saving?. *The Journal of the Economics of Ageing*, 3, 21-28.
- Horioka, C. Y. (1990). Why is Japan's household saving rate so high? A literature survey. *Journal of the Japanese and International Economies*, 4(1), 49-92.
- Lee, J. J., & Sawada, Y. (2010). Precautionary saving under liquidity constraints: Evidence from rural Pakistan. *Journal of Development Economics*, 91(1), 77-86.
- Lusardi, A. (2008). *Household saving behavior: The role of financial literacy, information, and financial education programs* (NBER Working Paper 13824). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Retrieved from <https://www.nber.org/papers/w13824>
- Lusardi, A., & Mitchel, O. (2007). Financial literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education Programs. NBER Working Paper Series.
- Mody, A., Ohnsorge, F., & Sandri, D. (2012). Precautionary savings in the Great Recession. *IMF Economic Review*, 60(1), 114-138.
- Pan, Y. (2016). Understanding the rural and urban household saving rise in China. *Regional Science and Urban Economics*, 56, 46-59.
- Pootrakool, K., Ariyaprichya, K., & Sodsrichai, T. (2005). *Long-term Saving in Thailand: Are we saving enough and what are the risks?* (Discussion Paper 2005-03). Bank of Thailand. Retrieved from https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/ArticleAndResearch/SymposiumDocument/paper5_2548.pdf
- Renneboog, L., & Spaenjers, C. (2012). Religion, economic attitudes, and household finance. *Oxford Economic Papers*, 64(1), 103-127.
- Sirisankan, A. (2013). Consumption smoothing and precautionary savings in Thai agricultural households. *Thailand and The World Economy*, 31(2), 37-63.
- Zeldes, S. P. (1989). Consumption and liquidity constraints: an empirical investigation. *Journal of political economy*, 97(2), 305-346.

Zhang, Y., & Hua Wan, G. (2004). Liquidity constraint, uncertainty and household consumption in China. *Applied Economics*, 36(19), 2221-2229.

Zhou, Y. (2003). Precautionary saving and earnings uncertainty in Japan: A household-level analysis. *Journal of the Japanese and International Economies*, 17(2), 192-212.